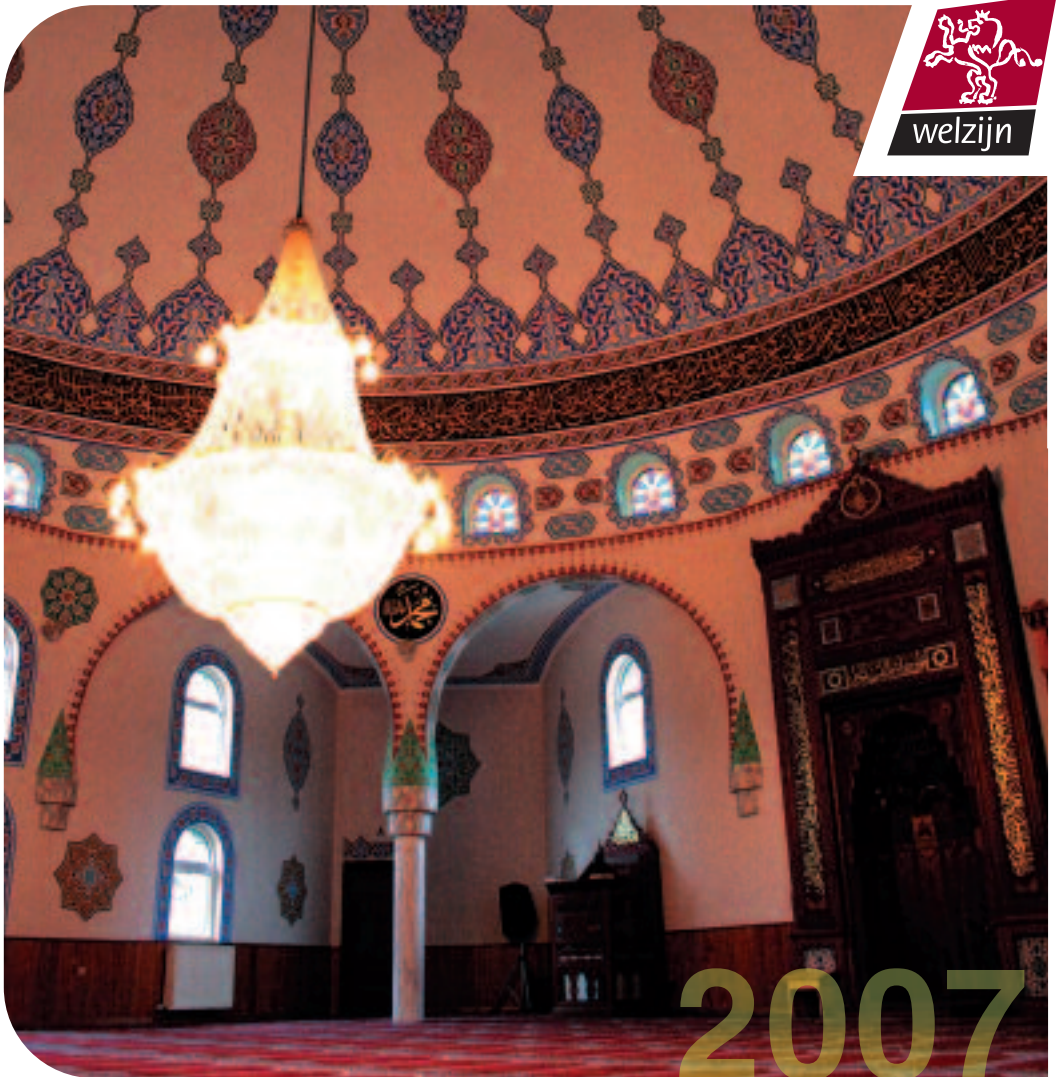

welzijn

2007

Islamitische organisaties in Limburg

Provincie Limburg
Provinciaal Integratiecentrum

Islamitische organisaties in Limburg

Provincie Limburg

Provinciaal Integratiecentrum

Colofon

De deputatie: Steve Stevaert, gouverneur-voorzitter; Marc Vandeput, Sylvain Sleypen, Gilbert Van Baelen, Frank Smeets, Hilde Claes, Erika Thijs, gedeputeerden en Marc Martens, provinciegriffier.

Provinciaal Integratiecentrum, Universiteitslaan 1, 3500 Hasselt, tel.: 011 23 82 20, e-mail: pric@limburg.be

Samenstelling en redactie: Sharmila Rambaran (diensthoofd), Bayram Saatci, Els Van den Buys en Dirk Janssen

Fotografie: Robin Reynders, Dirk Janssen en Marina Quintens

Januari 2007

Wettelijk depotnummer

D/2007/5857/02

Foto op de cover: interieur van de Yunus Emre moskee in Sledderlo

INHOUD

Inleiding	5
1. Herkomst, stromingen en netwerken	7
Herkomst	7
Stromingen	8
Soennieten en sjiieten	8
Soennieten in Limburg	8
Sjiieten in Limburg	9
Alevieten	9
Ahmadiyya	10
Netwerken	10
2. Turkse moslims	13
Diyanet	13
Milli Görüs	14
Soefverenigingen	16
Süleymanli	16
Nurcu	17
Alevieten	17
Turkse sjiieten	17
3. Marokkaanse moslims	19
Marokkaanse moskeeën	19
Religieuze bewegingen	20
Moslimbroeders	20
Tabligh (Da'wa)	21
Salafi's	21

4. Organisatie en werking van de Limburgse moskeeën	23
Activiteiten	23
Organisatie	25
Samenwerking	25
Contacten met andere geloofsgemeenschappen	26
Relatie met de buurt	26
Bereik van de moskee	26
Taal	27
Bekommernissen	27
Verwachtingen naar de overheid	29
Adressenlijst	30
Overzicht van de literatuur	35

INLEIDING

Deze brochure brengt het islamitisch landschap in Limburg in kaart. Dat gebeurt op basis van gesprekken met sleutelfiguren en recente literatuur over moslims in België en Vlaanderen. Deze informatie werd in eerste instantie verzameld voor de provinciale islamitische dialooggroep, een structureel overleg tussen het Limburgse provinciebestuur en de belangrijkste moslimnetwerken in de provincie. Om deze groep representatief te kunnen samenstellen, was het nodig om de verschillende moslimorganisaties te leren kennen.

In het eerste hoofdstuk bekijken we de drie kenmerken waarmee we de Limburgse islam beschrijven en indelen: herkomst, stroming en netwerk. Het tweede hoofdstuk gaat in detail in op de Turkse moslims en het derde op de Marokkaanse moslims. Hoofdstuk vier beschrijft de werking en de organisatie van de Turkse en Marokkaanse moskeeën in de provincie en geeft de bekommernissen van de Limburgse moskeeën en de Limburgse leden van de Executieve van de Moslims in België. Als bijlage is er een literatuuroverzicht en een adressenlijst met contactpersonen van moskeeën en islamitische organisaties en de Limburgse leden van de Executieve van de Moslims van België.

2007 zal, door de officiële erkenning van een aantal moskeeën, een belangrijke kentering betekenen voor het islamitisch landschap in ons land. Die erkenning brengt overheidssubsidiering mee en dat zal ongetwijfeld invloed hebben op de organisatie van de islam in Limburg. Wij volgen dit proces op de voet en wensen hierover actuele informatie te verstrekken aan het bredere publiek.

Erika Thijs

gedeputeerde van Welzijn en Integratie

Sharmila Rambaran

diensthoud Provinciaal Integratiecentrum

1. HERKOMST, STROMINGEN EN NETWERKEN

De beschrijving van de Limburgse moslimgemeenschappen lijkt een ingewikkelde puzzel. De Limburgse moslims kan men indelen naar land van herkomst van de gelovigen, naar de religieuze stroming binnen de islam die ze aanhangen of naargelang het netwerk waartoe een moskee of organisatie behoort. In dit eerste hoofdstuk worden de Limburgse moslims gesitueerd volgens elk van deze drie criteria.

Herkomst

Turken en Marokkanen

De moslimgemeenschappen in Limburg bestaan voornamelijk uit Turkse en Marokkaanse migranten en hun kinderen. De Turkse en Marokkaanse arbeidsmigratie liep van de jaren zestig tot midden jaren zeventig en de volgmigratie (kinderen en huwelijkspartners) loopt van midden jaren zeventig tot nu. Turkse moslims vormen met ongeveer 27.000 personen veruit de grootste groep moslims in Limburg. Ze worden gevolgd door de Marokkaanse moslims met circa 9.000 personen. Deze schattingen komen uit het Jaarboek Integratie en Migratie in Limburg 2006 van het Provinciaal Integratiecentrum.

Nieuwe moslims

De nieuwe migratie van asielzoekers vanaf de jaren negentig bracht ook 'nieuwe' moslims naar Limburg, met name uit de Balkan, Azië en Afrika. We hebben geen cijfers over hun aantal, mede omdat nationaliteit geen eenduidig antwoord geeft over religie. Zo hebben bijvoorbeeld Tsjetsjeense moslims de Russische nationaliteit. Van deze nieuwe moslims zijn vooral de Ahmadiyya-moslims, die bijna allemaal uit Pakistan komen, zichtbaar aanwezig in Limburg met gebedshuizen in Hasselt, Beringen en Sint-Truiden en naar schatting 400 volgelingen.

Nieuwe moslims zijn ook autochtone Vlamingen die zich bekeren tot de islam, dikwijls na huwelijk met een allochtone moslim. Over deze autochtone moslims bestaan geen cijfers. Vlaamse bekeerlingen hebben een eigen organisatie gevormd: De Koepel met haar zusterorganisatie Al Minara. Zij zijn gevestigd in Antwerpen maar richten zich op gans Vlaanderen. Zij staan bekeerlingen bij en ondersteunen ze met informatie over de islam en studie.

Foto boven: Ahmadiyya in hun gebedshuis in Hasselt

Foto onder: Turkse moslims in de Mevlana moskee in Waterschei

Etnische lijnen

De islam in Limburg is niet alleen cijfermatig maar ook organisatorisch een godsdienst van migranten. De Limburgse moskeeën en gebedshuizen zijn georganiseerd op basis van etnische lijnen. Stromingen en netwerken in de landen van herkomst zijn van belang voor de manier waarop moslims zich hier organiseren. In de volgende hoofdstukken beschrijven we dat in detail, eerst voor de Turkse moslims en daarna voor de Marokkaanse moslims.

Stromingen

Binnen de islam zijn er verschillende tradities met elk een eigen geloofsinhoud en geloofsbeleving.

Soennieten en sjiieten

Soennieten en sjiieten vormen op wereldvlak de bekendste en grootste islamitische stromingen. Beide stromingen delen de basisprincipes van de islam en voor allebei is de koran, het geheel van de openbaringen van Allah aan Mohammed, het fundament. De scheiding tussen de twee dateert van het begin van de geschiedenis van de islam. Na de dood van de profeet Mohammed ontbrandde een conflict over diens opvolging. De naam sjiieten komt uit het Arabische 'sji'at Ali' en betekent 'partij van Ali' en voor hen is Ali, neef en schoonzoon van de profeet, de rechtmatige opvolger. Voor de sjiieten wordt de cyclus van de profeten (met Mohammed als laatste en belangrijkste profeet) voortgezet door een cyclus van imams die als missie hebben de verborgen betekenis van de koran uit te leggen. De grootste sjiietische richting (de 'twaalvers' of 'jafarieten') erkent een reeks van twaalf rechtmatige imams, waarvan Ali de eerste is.

Volgens de soennieten is er geen sprake van een cyclus imams met een bijzondere missie. Behalve de koran is voor hen wel de soenna een belangrijke bron: dit zijn de tradities die door de medewerkers van de profeet zijn overgeleverd.

Een laatste verschil tussen soennieten en sjiieten betreft het al dan niet erkennen van een geloofshiërarchie: sjiieten erkennen een geestelijke hiërarchie, met name mullahs en ayatollahs. De soennieten erkennen geen hiërarchie binnen de gelovigen.

Soennieten in Limburg

De meerderheid van de Turkse moslims en alle Marokkaanse moslims in Limburg zijn soenniet maar behoren tot een verschillende rechtsschool binnen de soennitische hoofdstroom. De Turken behoren tot de Hanifi en de Marokkanen tot de Maliki. Per rechtsschool hanteert men andere juridische regels om de goddelijke wet uit te leggen. Ze verschillen van elkaar in de mate waarin ze naast de koran en de soenna, ook het gewoonterecht en lokaal recht toestaan. In totaal zijn er vier rechtsscholen in de soennitische traditie, maar die vormen geen schisma tussen de soennitische gelovigen en er is geen uitgesproken antagonisme tussen de verschillende rechtsscholen.

Sjiieten in Limburg

In Limburg zijn nauwelijks sjiieten. In de islamitische wereld wonen sjiieten vooral in Iran en Irak, en uit die landen is er geen migratie naar Limburg. In Beringen treffen we een kleine groep sjiieten aan van Turkse herkomst. Ze hebben een eigen vereniging en zijn afkomstig van een Turkse regio met een sjiietische minderheid. Een groot aantal Turken behoort wel tot een islamitische stroming die haar oorsprong heeft in Ali – en zelfs naar hem genoemd is – met name de Alevieten. Zij hebben een geheel eigen ontwikkeling doorgemaakt en zijn momenteel zo ver verwijderd van de sjiietische hoofdstroom dat ze een aparte vermelding verdienen.

Alevieten

Het Alevitisme is van oorsprong een sjiietische stroming. Net als de grootste sjiietische stroming (de 'twaalvers' of 'jafarieten') erkennen ook de Alevieten een reeks van twaalf rechtmatige imams, waarvan Ali de eerste is. Maar naast Ali en de overige twaalf imams, neemt ook Haci Bektas Veli een belangrijke plaats in bij de Alevieten. Hij is een dertiende-eeuwse heilige, een derwisj (mysticus) die al wandelend door Anatolië een specifieke filosofie verkondigde. De Alevieten ontwikkelden mede op basis hiervan eigen geloofsstellingen die noch verwant zijn met de soennitische, noch met de sjiietische islam. Het Alevitisme onderscheidt zich door een geringere gebondenheid aan regels en wetten en een minder vastomlijnde leer.

De Alevitische rituelen wijken sterk af van die van de soennieten en sjiieten. In hun gebedsplaatsen ('cem-evi') bidden mannen, vrouwen en kinderen samen met hun voorgangers ('dede'). Het matig gebruik van alcohol is voor Alevieten niet verboden. Daarnaast hebben ze een eigen vastenperiode ('hizir orucu'), die twaalf dagen duurt en de twaalf opvolgers van de profeet gedenkt.

1. HERKOMST, STROMINGEN EN NETWERKEN

De Alevieten vormen in Turkije een grote minderheid, tussen twintig en dertig procent van de bevolking. In het moderne Turkije stonden Alevieten aan de kant van Atatürks moderniseringsproces en waren ze in de jaren zestig en zeventig dikwijls actief in linkse politieke kringen. Vanaf de jaren tachtig en negentig is er een verhoogde bewustwording van de Alevitische religieuze identiteit, zowel in Turkije als in de Turkse diaspora.

Ahmadiyya

De Ahmadiyya moslims zijn een recente stroming, ontstaan op het Indische subcontinent. Aanvullend op de openbaring aan Mohammed erkennen ze de zending van Hazrat Mirza Ghulam Ahmad (1835-1908) als beloofde messias en mahdi, om de band tussen God en de mensen te herstellen. Na het overlijden van hun messias stelden ze een eigen kalifaat in. In 2003 werd de vijfde en huidige 'khalifatul' aangesteld. Naar eigen zeggen, tellen de Ahmadiyya wereldwijd 200 miljoen leden, met afdelingen in 175 landen. Ze wijzen fundamentalisme en fanatisme af en streven naar goede contacten met al hun medemensen onder het motto 'liefde voor iedereen, haat voor niemand'.

Ahmadiyya in Limburg zijn vooral asielzoekers en vluchtelingen uit Pakistan, ze hebben hun geloof uit Pakistan meegebracht. Er zijn vestigingen in Beringen, Hasselt en Sint-Truiden. Ze leggen sterk de nadruk op vrijwilligerswerk (bezoeken bejaardenhuizen, ziekenhuizen, vluchtelingencentra) en ze staan open voor interreligieuze dialoog en feestelijke bijeenkomsten met andersgelovigen.

Netwerken

De term netwerken wordt hier gebruikt om de verbanden tussen verschillende moskeeën en andere religieuze organisaties en instellingen aan te duiden. Een aantal eerder genoemde stromingen, met name de Ahmadiyya en de Alevieten, vormen een eigen netwerk. Verder duiken binnen de soennitische hoofdstroom, zowel bij de Turkse als bij de Marokkaanse moslims, netwerken op.

Turkse islamitische netwerken in Limburg zijn in grote mate een weerspiegeling van de situatie in Turkije. In de eerste plaats is er het officiële, door de Turkse staat geleide netwerk van Diyanet dat alle grote Turkse moskeeën groepeerd. Ten tweede is er het netwerk van Milli Görüs dat een aantal kleinere moskeeën en verenigingen groepeerd die zich onafhankelijk van de Turkse overheid opstellen. Verder is er een reeks kleinere religieuze netwerken en organisaties met een eigen werking rond

1. HERKOMST, STROMINGEN EN NETWERKEN

studie, specifieke belevingsvormen en morele ondersteuning. Tussen deze netwerken zijn er geen echte schotten, de grenzen worden voortdurend overschreden: veel leden van de Milli Görüs, Alevieten en zeker ook de kleinere netwerken beschouwen de Diyanetmoskee in hun wijk of gemeente als hun moskee en gaan er elke vrijdag bidden. De kleinere netwerken zien zich als aanvullend, met hun activiteiten geven ze moslims de kans hun religieuze identiteit te verdiepen en te vervolledigen. In het volgende hoofdstuk worden deze Turkse netwerken in detail beschreven.

Bij de Marokkaanse moslims is er geen input van de eigen overheid, er is niet zoiets als een Marokkaanse Diyanet. Marokkaanse moskeeën zijn vooral op zichzelf en de plaatselijke geloofsgemeenschap aangewezen. De Marokkaanse moskeeën in Limburg zijn verenigd in UMIVEL, de Unie van Marokkaanse Islamitische Verenigingen in Limburg. Op die manier bereiden ze zich voor op een toekomstige erkenning, de subsidies gaan immers via de provincies toegekend worden. Netwerken buiten de moskeeën krijgen niet de vorm van aparte verenigingen, het gaat hier over groepjes predikers die naar moskeeën en wijken met veel moslims trekken en daar jonge moslims aanspreken over een hernieuwing of verdieping van hun geloof. Het derde hoofdstuk gaat hier dieper op in.

2. TURKSE MOSLIMS

Eind jaren zeventig verschenen in België de eerste Turkse moskeeën en hun aantal is blijven groeien. De oprichting en groei van de moskeeën zijn het gevolg van een samenspel van bewegingen aan de basis én steun vanuit Turkije. Aan de basis liggen Turkse gelovigen die samen willen bidden, een plaats zoeken voor het vrijdaggebed en het islamonderricht aan de kinderen. De steun vanuit Turkije kwam in de eerste plaats van de Turkse regering, daarna ook van grotere en kleinere religieuze netwerken in Turkije. Dit maakt dat het Belgische landschap van de Turkse islam in het verlengde ligt van stromingen en netwerken in Turkije, zonder een loutere overplanting van de verhoudingen in Turkije te zijn.

De eerste Turkse moskeeën in België waren Diyanetmoskeeën. Deze moskeeën zijn in beheer van het Turkse Directoraat voor Religieuze zaken, dat verbonden is met de Turkse overheid. In de jaren tachtig begonnen, mede onder impuls van gebeurtenissen in Turkije, verschillende groepen met eigen initiatieven. Het belangrijkste nieuw netwerk is dat van de Milli Görüs. Na Diyanet vormt de Milli Görüs in Limburg het grootste Turkse moslimnetwerk. Verder zijn er nog een aantal kleinere netwerken van soefiverenigingen, Süleymanli en Nurcu. De Alevieten vormen als aparte stroming, los van de soennitische hoofdstroom, een eigen netwerk in Limburg. Hetzelfde geldt voor een klein groepje Turkse sjiieten.

Diyamet

Diyamet is de verkorte naam voor het Turkse Ministerie voor Godsdienstzaken ‘Diyamet Islari Baskanligi’. Dit ministerie werd kort na de oprichting van de Turkse Republiek (1923) opgestart en was het instrument voor de ingrijpende hervorming van Kemal Atatürk. De Diyanet heeft in Turkije als overheidsorgaan de opdracht om de organisaties en instellingen op het terrein van de islamitische godsdienst te besturen en te coördineren. Sindsdien is de Diyanet het institutionele lichaam van de ‘officiële’ islam en wordt het geleid door functionarissen of ‘geloofsdienaren’. Deze functionarissen zijn sinds 1970 officieel ambtenaar van de Turkse staat en werken meestal als imam, als muezzin of koranleer. Alle ‘officiële’ moskeeën in Turkije zijn in het beheer van de Diyanet. De officiële islam in Turkije beperkt zich echter niet tot de Diyanet: ook het godsdienstonderwijs, de Stichting voor Godsdienstzaken Turkije (financieringsorganisatie) en de religieuze programma’s op de staatstelevisie maken hier deel van uit.

Foto: Yunus Emre moskee in Sledderlo. De architectuur is, met koepel en ronde minaret, typisch Turks.

Diyamet in België

In 1971 werd naar aanleiding van de sterke Turkse emigratie naar West-Europa, binnen de Diyanet een afdeling opgericht voor buitenlandse religieuze voorzieningen. In 1978 werden voor het eerst tien ambassaderaden voor religieuze zaken of religieuze attachés naar het buitenland gestuurd en een jaar later begon Turkije imams voor langere periodes naar landen met een Turkse immigrantenbevolking te zenden. In 1995 waren er 750 door de Diyanet gestuurde en betaalde imams in het buitenland.

Heel wat islamitische verenigingen in België zijn sinds de jaren zeventig verbonden met de Diyanet. Ongeveer de helft van de Turkse moskeeën in België zijn Diyanetmoskeeën, dit waren de eerste moskeeën in België. Het beheer en de coördinatie voor België gebeuren sinds 1982 door de islamitische stichting 'Belçika Türk Islam Diyanet Vakfı' (BTIDV), die gevestigd is in Brussel en instaat voor 62 moskeeën.

Diyamet in Limburg

Limburgse woonplaatsen met een redelijke concentratie Turkse inwoners, beschikken over een 'officiële' Turkse moskee of Diyanetmoskee. Momenteel telt Limburg twaalf Diyanetmoskeeën, met name vier in Genk (Winterslag, Waterschei, Kolderbos, Sledderlo), en telkens één in Beringen, Leopoldsburg, Houthalen-Helchteren, Hasselt, Lommel, Heusden-Zolder, Bilzen en Maasmechelen.

De hoofdactiviteit van Diyanet in de Limburgse moskeeën is het voorgaan in gebed en het islamonderricht. De imams worden via Diyanet door de Turkse overheid betaald en hebben in Turkije hogere studies theologie gevolgd. Ze komen tijdelijk naar België, meestal voor een periode van vier jaar. In het verleden hebben een aantal imams na hun tijdelijk verblijf als imam de overstap gemaakt naar het Vlaams onderwijs als islamleerkracht.

Milli Görüs

Het liberalere beleid van de Turkse overheid na 1950 had een toename van religieuze organisaties tot gevolg. Naast de officiële islam, via Diyanet onder bestuur van de Turkse overheid, ontstonden er onafhankelijke islamitische organisaties. Deze nieuwe islamitische bewegingen organiseerden zich ook actief in West-Europa en België. De grootste parallelle islamitische beweging is de Milli Görüs, actief sinds de jaren tachtig.

2. TURKSE MOSLIMS

Milli Görüs is een politiek-religieuze beweging die vindt dat Turkije moet uitkomen voor haar islamitische identiteit. 'Milli Görüs' betekent letterlijk 'Nationaal Standpunt'. Met die naam werden vanaf de jaren zeventig Turkse islamisten aangeduid. Zij klaagden het verval van waarden en normen aan, het stijgend alcoholgebruik, gokken en prostitutie. Mensen moeten hun leven inrichten volgens de principes van de islam en het is de plicht van de politieke overheid om dit te promoten. Zij streven dit ideaal na via een politieke islamitische partij. In de jaren zeventig was dit de Nationale Heilspartij of Milli Nizam Partisi, die na de staatsgreep van 1981 werd verboden. De opvolger, Refah Partisi, werd enkele jaren geleden verboden. Momenteel is de Ak Parti, een afscheuring van de vroegere Refah Partisi, de grootste partij in Turkije en zij maken er ook het bewind uit.

Milli Görüs in België

In België is Milli Görüs in de eerste plaats een sociaal-religieuze beweging die moslims wil ondersteunen om hun geloof en sociaal leven vorm te geven volgens de principes van de islam. De beweging is vanaf begin jaren tachtig actief in België. Vanaf die tijd begonnen groepen Turkse moslims zich af te splitsen van de Diyanet-kringen en richtten ze eigen moskeeën, vrouwen- en jeugdverenigingen op. De moskeeën en verenigingen van Milli Görüs zijn in België verenigd onder de Belçika Islam Federasyonu (BIF), de Islamitische Federatie van België. De BIF is gevestigd in Brussel en is opgericht in 1986. De eerste moskee met Milli Görüs-visie in België dateert van 1985. In 2003 had de BIF 29 lokale afdelingen, waarvan 18 in Vlaanderen en 11 in Franstalig België. Dit komt ongeveer overeen met de regionale spreiding van de Turkse gemeenschappen over België. In Vlaanderen heeft de federatie naar eigen zeggen 4 600 leden en 16 000 sympathisanten, in Franstalig België 5 400 leden en 19 000 sympathisanten. Dat maakt een totaal van ongeveer 45 000 betrokkenen, zonder de gewone moskeegangers. Zowat een derde van de Turkse moskeeën behoort tot deze strekking.

Milli Görüs in Limburg

In Limburg heeft Milli Görüs moskeeën in Beringen, Genk, Heusden-Zolder en Leopoldsburg. Aan al deze moskeeën zijn vrouwen- en jeugdwerkingen verbonden. De gebedsruimte in deze moskeeën is kleiner dan die van de moskeeën van Diyanet en in vele gevallen bezoeken leden van Milli Görüs voor hun vrijdaggebed de Diyanetmoskee uit hun gemeente. Daarnaast zijn er Milli Görüs-verenigingen zonder eigen moskee in Lommel, Houthalen-Helchteren en Maasmechelen.

Soefiverenigingen

Turkije heeft door verschillende soefi-broederschappen, zoals de Naksibendi en de Mevlana (bekend van de draaiende derwisjen), een sterke mystieke traditie. Zij hechten veel belang aan de 'zikir' zijnde religieuze formuleringen die de naam van Allah bevatten en die de gelovigen dichter bij God brengen waardoor ze zich één voelen met alle schepselen. Zikir voedt de geest. De ruimte waar deze verenigingen samenkomen voor de zikir, het gebed en de rituelen noemen ze zelf 'dergah', anderen noemen die 'tekke'. Deze verenigingen bieden ook morele ondersteuning: door de zikir en de naleving van de islamitische leefregels kan men een drugs- of alcoholverslaving of relatieproblemen beter het hoofd bieden.

In België bestaan er een achttal dergah's, onder de naam Cultuurhuis. Sinds 2000 zijn ze verenigd in de stichting Sema Sah Vakfi. In Limburg zijn er dergah's in Beringen, Genk, Maasmechelen en Houthalen-Helchteren.

Süleymanlı

Deze mystieke religieuze groepering bestaat uit volgelingen van de mystieke Naksibendi-leermeester Süleyman Hilmi Tunahan (overleden in 1960). Hij startte vlak na het ontstaan van de Turkse republiek – in een periode van een sterke, van overheidswege opgelegde secularisering, met onder meer de sluiting van religieuze scholen – met een netwerk van korancursussen. Op deze manier konden brede lagen van de bevolking alsnog godsdienstonderricht krijgen. Doordat ze zich wilden onttrekken aan de invloed van de Turkse overheid, werden ze in het verleden voorgesteld als tegenstanders van Diyanet. Süleymanlı waren de eerste groep die zich in Europa actief organiseerde: in 1973 werd in Keulen het 'Islamische Kulturzentrum' opgericht, dat het Europese centrum van de beweging werd.

In België beschikt de groep over een tiental islamitische cultuurcentra ('Islam kültür merkezi'), bestaande uit koranscholen met een gebedsruimte. Ze worden sinds 1987 vertegenwoordigd door de Belçika İslam Kültür Merkezleri Birliği (BIKMB of Unie der Islamitische Culturele Centra in België). In Limburg hebben ze twee cultuurcentra, met name in Genk en Heusden-Zolder. Hun hoofdactiviteit bestaat uit koranonderricht.

Nurcu

Dit is de Turkse variant van moderne mystieke bewegingen die geïnspireerd worden door het soefisme. Aan de basis liggen de geschriften van leermeester Bediüzzaman Said Nursi (1876-1960). Momenteel staat de internationaal bekende moslimintellectueel Fethullah Gülen op het voorplan. Er zijn afdelingen in de Verenigde Staten, Europa en de Turkstalige wereld, met name onder Turkse studenten. Van een hiërarchisch uitgebouwde organisatie is in deze neo-nurcubeweging geen sprake, het gaat om een horizontaal netwerk. Neo-nurcu leggen nadruk op studie, wetenschap en contact met andere religies (Fethullah Gülen werd in 1998 door de paus ontvangen). In Limburg zijn ze betrokken bij het Lucernacollege in Genk en bij het Intercultureel Dialoog Platform (IDP) in Hasselt. Voor alle duidelijkheid: het Lucernacollege is geen islamitische school, de nadruk ligt op een betere doorstroming van allochtone kinderen en er wordt een politiek van 'low profile' gevoerd wat betreft de islamitische achtergrond.

Alevieten

In België zouden er ongeveer 16 000 Alevieten zijn, gegroepeerd onder Belçika Alevi Federasyonu (Federatie van Alevieten in België). In 1996 openden de Limburgse Alevieten een nieuw eigen verenigingslokaal in Heusden-Zolder, waar ze samen komen voor religieuze en socio-culturele activiteiten.

Turkse sjiieten

In Beringen is er een vereniging van Turkse sjiieten.

3. MAROKKAANSE MOSLIMS

Marokkaanse moskeeën

Bij de Marokkaanse moskeeën zijn de parallellen met de ontwikkelingen in het land van herkomst minder groot. De invloed van Marokkaanse overheidskringen, zoals in de jaren zeventig via de 'Amicales', bestaat vandaag niet meer. Sinds enkele jaren brengen Marokkaanse theologen wel regelmatig bezoeken aan de moskeeën in de diaspora tijdens belangrijke religieuze periodes, met name tijdens de ramadan. Hun boodschap is niet politiek maar wel religieus: morele steun aan de gelovigen in het buitenland.

De meeste Marokkaanse moskeeën in België ontstonden aan de basis, gelovigen gingen op zoek naar een plaats voor het vrijdaggebed en islamonderricht voor de kinderen. De gemeenschap zoekt zelf financiën voor het huren van een pand of eventueel de bouw van een nieuwe moskee. Zij kiest zelf een voorganger en betaalt deze met de middelen van de eigen geloofsgemeenschap.

Voor het merendeel gaat het om traditionele moskeeën die in handen zijn van de eerste generatie. Deze moskeeën laten zich niet in met politiek, ze focussen op de rol van de moskee als gebedsruimte en als plaats voor islamitische socialisering en educatie. De laatste vijf jaar werd de rol van de tweede generatie in deze moskeeën groter. Daarmee verandert ook de rol van de moskee: de moskee is niet langer een plaats voor religieuze activiteiten alleen, maar ook voor sport, sociale en culturele activiteiten. Jongeren zijn vaak een bron van bekommernis: een gebrek aan toekomstperspectief bemoeilijkt de levens- en geloofsvisie van jongeren. Ze keren hun godsdienst de rug toe of zoeken juist hun heil in extremistische islamitische bewegingen. De jeugd dichter bij de echte kennis en beleving van islam brengen, is een nieuw aandachtspunt voor vele moskeeën.

Momenteel zijn er dertien Marokkaanse moskeeën in Limburg: in Hasselt, Bilzen, Overpelt, Maasmechelen (2), Beringen, Houthalen-Helchteren, Heusden-Zolder, Genk (Winterslag, Sledderlo, Waterschei), Sint-Truiden en Maaseik. Deze dertien werken samen in UMIVEL, de Unie van Marokkaanse Islamitische Verenigingen in Limburg. De koepelvorming op provinciaal niveau bestaat ook in de rest van Vlaanderen: UMIVA in Antwerpen en UMIVOW in Oost- en West-Vlaanderen. Langs Franstalige kant is er L'Union des Mosquées van Brussel en Brabant, van Luik en van de Borinage. Op provinciaal niveau is de koepelvorming voorts van belang voor de erkenning van moskeeën. Structuren voor subsidies inzake onderhoud van gebouwen etc. worden op provinciaal niveau uitgewerkt.

Foto: De Hassan Ibno Tabit moskee in Winterslag. De vierkante opbouw van de minaret sluit aan bij de Marokkaanse architectuur.

Religieuze bewegingen

Er is geen sprake van aparte stromingen binnen de Marokkaanse islam, wel zijn er een aantal religieuze bewegingen binnen de Marokkaanse gelovigengemeenschap. Deze zijn geënt op politieke en religieuze ontwikkelingen in de Arabische en islamitische wereld en kennen de laatste vijf jaar een sterke groei. In Limburg zijn deze bewegingen vooralsnog niet sterk georganiseerd, maar ze hebben wel aanhangers. In Antwerpen, Brussel en Gent zijn de netwerken beter georganiseerd.

Aanhangers van deze bewegingen brengen regelmatig bezoeken voor meerdere dagen aan Limburgse moskeeën. Vanuit de moskee brengen de aanhangers dan bezoeken aan de wijken en spreken jongeren aan op straat, in de moskee en sommigen ook in de cafés. Met hun gesprekken trachten ze jongeren te motiveren om de islam (opnieuw) een belangrijke plaats te geven in hun leven. Ook geven ze richtlijnen mee op welke manier je als gelovige je leven kan/moet inrichten volgens de islamitische leer.

De Limburgse moskeeën reageren verschillend op het bezoek van hun 'gelovige broeders'. Enerzijds zijn ze blij met de 'morele herbewapening', ze leiden jongeren immers terug naar de moskee. Anderzijds leeft de vrees dat extreme strekkingen aangetrokken worden. Bijna alle moskeeën vragen daarom vooraf een kopie van het paspoort van de bezoekers.

De bewegingen hebben vaak een grote invloed op jongeren: jongeren met weinig toekomstperspectief, drank-, gok- of drugsproblemen worden au sérieux genomen en krijgen hun identiteit en geloof terug. Veel jongeren dragen een stuk van de ideologie uit van de beweging en participeren aan het prediken, zonder precies te weten waarvoor de beweging staat. Hieronder worden drie van deze bewegingen die in België en Limburg het meest op de voorgrond treden, besproken met name moslimbroeders, Tabligh en Salafi's.

Moslimbroeders

De neo-islamisten uit de kringen van de moslimbroeders (al-Ikhwân al-Muslimîn) hebben een belangrijke invloed op de arabofone moslimgemeenschappen in Europa. Zij pleiten voor een actieve deelname aan het maatschappelijk leven in het gastland, met behoud van hun religieuze identiteit, en streven naar een nieuwe moralisering van de samenleving. Ze vormen een spirituele en ideologische inspiratiebron voor verschillende verenigingen, vooral van studenten en jongeren. Wegens de nadruk die ze leggen op sociaal en politiek engagement, worden ze door sommige gelovigen bekritiseerd: ze zouden onvoldoende met het religieuze bezig zijn. Niet de religie, maar de huidige politieke en economische situatie, die

2. MAROKKAANSE MOSLIMS

ze willen veranderen, staat centraal. De Egyptische tak van de moslimbroeders heeft zich als eerste gevestigd in het Europese Genève. De bekende moslimintellectueel Tariq Ramadan en zijn broer Hani Ramadan, directeur van het islamitische centrum van Genève, hebben in deze kringen veel invloed.

Wat België betreft, beperkt de invloed van de Egyptische tak zich vooralsnog tot de Brusselse kringen van de 'Frères Musulmans' en het Antwerpse. De moslimbroeders zijn beperkt actief in Limburg, maar zijn graag geziene gasten in de meeste Limburgse moskeeën. Dit komt omdat ze de jongeren aanspreken en tegelijkertijd een open visie voorstaan. Bij veel moskeeën leeft de bekommernis om de 'lege ruimte' bij jongeren in te vullen, alvorens extremistische bewegingen dit doen.

Tabligh (Da'wa)

Muhammad Ilyâs (1885-1944) richtte begin 20ste eeuw in India de 'Vereniging van de Prediking' op. Hij pleitte voor een massabeweging waarin spiritualisme gecombineerd werd met religieus activisme. In (Franstalig) Europa staat de beweging bekend onder de naam 'Foi et Pratique' en heeft ze vooral succes bij jongeren van Maghrebijnse origine uit de banlieues. Centraal staat de herleving van de geloofspraktijk via de kennis van de koran en de hadith, het gebed, het openstaan voor andere moslims en soberheid. Kenmerkend is hun manier van werven: ze zoeken de jongeren op in hun habitat (de wijken en de cafés). Daar worden ze gevraagd om naar een moskee in de buurt te komen en zo worden ze uitgenodigd om naar het geloof terug te keren. De missionering verloopt in fasen: na terug tot de islam gekomen te zijn, gaat men vervolgens zelf op pad. Zowat alle moskeeën bieden deze predikers (da'wa), die door hun uiterlijk zeer herkenbaar zijn, onderdak wanneer ze op missionering zijn.

De Tabligh zijn in Limburg de meest actieve predikersgroep. Net als de moslimbroeders, zien de meeste Limburgse moskeeën hun werk als complementair aan de eigen activiteiten van de moskee. De meeste moskeeën geven de Tablighs dan ook graag onderdak.

Salafi's

Dit neo-fundamentalistische netwerk ontwikkelde zich in de jaren 1990 en kenmerkt zich door een geslotenheid ten opzichte van de niet-islamitische omgeving. Salafi's leggen ook de nadruk op de correcte naleving van rituelen, regels en vormelijkheden zoals bijvoorbeeld de voorschriften inzake kleding en hygiëne. Salafii betekent letterlijk 'volgelingen van de profeet' en voor de geloofspraktijk verwijzen Salafii dan ook naar de letterlijke handelingen van de profeet. Zo wijzen ze bijvoorbeeld het gebruik van 'theswi' (bidkraal) af omdat de profeet dat ook niet gebruikte. Het neo-fundamentalisme

2. MAROKKAANSE MOSLIMS

kenmerkt zich naast haar theologische vastheid ook door haar antiwesterse cultuuropvatting. Hoewel de meeste salafi's zich concentreren op de creatie van een (virtuele) islamitische ruimte waar ze op de meest zuivere manier het geloof kunnen beleven en uitoefenen, is er ook een strekking voor wie een interne 'djihâd' niet volstaat. Zij verkondigen de universele 'djihâd' tegen de vijanden van de islam.

De salafi's hebben goed georganiseerde netwerken in Antwerpen en Brussel. Ook in Heerlen, vlakbij de Limburgs-Nederlandse grens zijn salafi's actief. In Antwerpen kwamen de salafi's in beeld toen zij als protest op de Deense Mohammedcartoons een massale gebedswake organiseerden op de Groenplaats. Limburgse moskeeën die wij hierover hebben aangesproken, bekijken de salafi's met argwaan omwille van hun strenge, strikte en rigide opvattingen. Ze worden ook wel eens 'muggenzifters' genoemd omdat ze bepaalde ingeburgerde geloofspraktijken van de moskee en levenswijzen bestempelen als 'biddah', een overtreding. Daarnaast zetten ze jongeren aan om niet met mensen om te gaan die roken of drinken, niet in plaatsen te komen waar gerookt of gedronken wordt, enz. Wat voor sommigen jongeren betekent dat ze feitelijk het contact met Vlamingen vermijden. Niettemin kent deze strekking ook aanhangers onder Marokkaanse jongeren in Limburg. In Maaseik liggen ze waarschijnlijk mee aan de grondslag van de radicalisering van een kleine groep Marokkanen. Die radicalisering kwam aan het licht door een aantal veroordelingen voor lidmaatschap van een terroristische organisatie en het dragen van een burka door een aantal moslima's. Marokkaanse moskeeën willen deze groep weren maar vinden het moeilijk om moslims de toegang tot de moskee te ontzeggen. De maatregel die ze nemen, is het controleren van wie er wil spreken in de moskee en wat er gezegd wordt. Affiches die worden opgehangen, moeten ook eerst door het bestuur goedgekeurd en afgestempeld worden.

4. ORGANISATIE EN WERKING VAN DE LIMBURGSE MOSKEEËN

Ter voorbereiding van de provinciale islamitische dialooggroep namen we een vragenlijst af bij een groot aantal moskeeën en islamitische verenigingen en bij de zeven Limburgs leden van de Executieve van de Moslims van België. In totaal werden 43 vragenlijsten rondgestuurd, waarvan 29 ingevuld werden.

In de vragenlijst lag de focus op de activiteiten die men organiseert en de problemen, waar men als moslingemeenschap mee geconfronteerd wordt. Ook andere thema's zoals het juridisch statuut, de beschikbare infrastructuur, samenwerking, het bereik van de moskee en het taalgebruik kwamen in de vragenlijst aan bod en dat geeft ons een goed zicht op de dagdagelijkse werking van de Limburgse moskeeën.

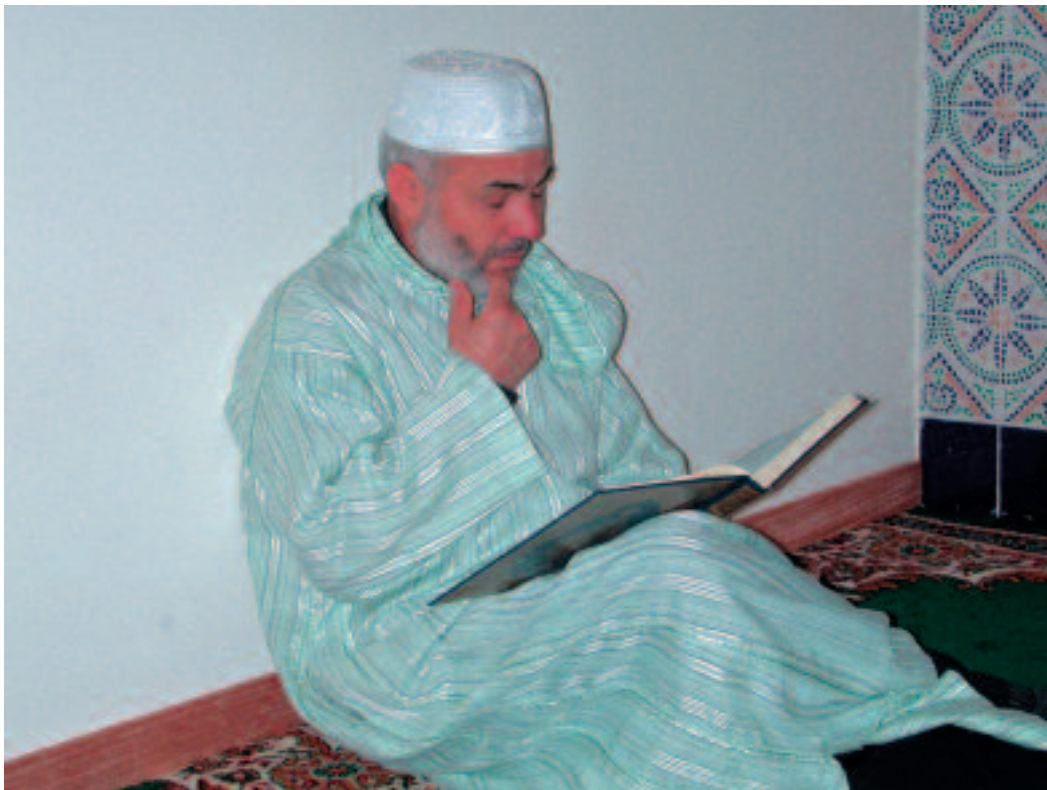
Activiteiten

De rol van de moskee als louter religieuze instelling is de laatste jaren veranderd. Deze verandering loopt parallel met de groeiende rol van de tweede generatie in de moskeebesturen. De moskee is niet enkel een plaats voor religieuze activiteiten, maar ook voor sociaal-culturele activiteiten en ontspanningsactiviteiten zoals sport en spel. Hierbij gaat er extra aandacht uit naar jongeren. Men wil de jeugd dichter bij de (échte) kennis en beleving van de islam brengen.

Uit de bevraging blijkt dat religieuze activiteiten de hoofdmoot blijven uitmaken. Belangrijkste religieuze activiteiten zijn het dagelijks gebed (vijf keer per dag), het vrijdaggebed en de viering van heilige dagen en nachten en de andere religieuze feestdagen. Zo goed als alle moskeeën bieden wekelijks koranlessen aan, voor jongeren en volwassenen. Ook organiseren een aantal moskeeën op regelmatige basis lezingen of infoavonden over de islam.

15 van de 21 moskeeën die de vragenlijst terug instuurden, hebben een aanbod op het vlak van sport en ongeveer de helft van de moskeeën organiseert uitstapjes of reizen voor hun leden. Verder is er een gediversifieerd activiteitenaanbod: taallessen, studiebegeleiding, dans- en muzieklessen, ontbijtontmoetingen, computer- en internetlessen, de organisatie van hulpacties, bloedinzamelingen en de opvang van nieuwkomers.

Om al deze activiteiten te laten doorgaan, hebben de moskeeën nood aan een goede infrastructuur. Alle moskeeën beschikken over één of meerdere gebedsruimtes, wasruimtes, leslokalen en vergaderlokalen. Vier moskeeën hebben een aparte bibliotheek. Sommige beschikken over een ontvangstruimte met cafetaria, theehuis of keuken.

Foto: Moskeeën zijn ook plekken van studie. Lezende man in de El Hidaya moskee in Maaseik.

Organisatie

Uit de bevraging bleek dat zo goed als alle moskeeën en lokale verenigingen als juridisch statuut een vereniging zonder winstoogmerk hebben. Slechts één gaf aan een feitelijke vereniging te zijn.

Het goed functioneren van een moskee valt of staat met de inzet van vrijwilligers. Zowel het dagelijks bestuur als de organisatie van activiteiten gebeuren op vrijwillige basis. Het aantal vrijwilligers waarop men als moskee beroep kan doen, varieert van 4 tot 65. Gemiddeld schakelen de moskeeën 18 vrijwilligers in. Geen enkele van de door ons bevroegde moskeeën en lokale verenigingen geeft aan gebruik te maken van betaalde medewerkers.

Het dagelijks bestuur van de moskee of de lokale vereniging is in handen van de raad van bestuur. Het aantal bestuursleden verschilt van moskee tot moskee en varieert van 3 tot 13. Gemiddeld telt een bestuur 8 leden, het aantal is afhankelijk van de grootte en het bereik van een moskee.

De financiering van de moskee gebeurt noodgedwongen in de eerste plaats door de leden zelf. Negen van de 21 bevroegde moskeeën geven aan al een erkenningsdossier ingediend te hebben.

De dagdagelijkse werking van een moskee brengt heel wat administratie met zich mee. Omdat hier geen professionelen voor ingeschakeld kunnen worden, is de vraag naar administratieve ondersteuning groot.

Voor algemene ondersteuning kunnen de lokale moskeeën terugvallen op hun koepelvereniging. Tien van de door ons bevroegde moskeeën waren aangesloten bij de B.T.I.D.V, de koepelvereniging voor Diyanetmoskeeën, 6 bij de B.I.F., koepel voor de Milli Görüşmoskeeën en 5 bij Umivel, de koepelvereniging voor Marokkaanse moskeeën.

Samenwerking

90% van alle moskeeën geeft aan samen te werken met andere moskeeën. Hierbij wordt niet enkel samengewerkt met moskeeën van de eigen koepelvereniging, maar ook andere moskeeën in de buurt of in Limburg. Doel van de samenwerking is niet enkel onderling overleg, maar ook de organisatie van socio-culturele of religieuze activiteiten.

Voor de organisatie van socio-culturele activiteiten in de buurt wordt vaak samengewerkt met andere organisaties. Vaak werden de integratiediensten als partners vernoemd, maar ook de allochtone verenigingen, ouderverenigingen en scholen wordt samengewerkt.

Contacten met andere geloofsgemeenschappen

Een grote meerderheid (17 van de 21) van de bevroegde moskeeën geeft aan contacten te onderhouden met andere geloofsgemeenschappen, vooral Christelijke, maar ook minder voor de hand liggende groepen zoals de Sihks werden vernoemd. Zo geeft men aan te werken aan interreligieuze dialoog en aan informatie- en ideeënuitswisseling. Enkele moskeeën vermelden specifieke interlevensbeschouwelijke dialoogplatformen zoals het Abrahamshuis in Genk, Kerkwerk Multicultureel Samenleven of het Pastoraal Informatiecentrum.

Relatie met de buurt

Alle bevroegde moskeeën bestempelen hun relatie met de buurt als goed of als zeer goed. Er wordt geen melding gemaakt van eventuele problemen. Er werd bevroegd in welke mate de activiteiten open staan voor iedereen. Hierop antwoorden alle moskeeën positief. De openheid naar de buurt blijkt ook uit het groot aantal moskeeën die een opendeurdag organiseren: 80% geeft aan minstens één keer per jaar zijn deuren te openen voor het ruime publiek. Ook van de kant van de bezoekers lijkt er interesse te zijn wat voor de meeste moskeeën resulteert in een redelijk grote opkomst.

Bereik van de moskee

Ook werd de moskeeën gevraagd een schatting te maken van het aantal personen die ze met hun moskee bereiken. Ook hier opnieuw veel variatie. Negen van de bevroegde moskeeën geven aan minder dan 500 gelovigen te bereiken, 6 moskeeën hebben een bereik tussen 500 en 1000. Verder zijn er nog 6 grote die meer dan 1000 gelovigen bereiken. De mannelijke bezoekers zijn in alle moskeeën in het overwicht. Zowat alle moskeeën geven aan dat het aandeel mannen tussen 60 en 80% ligt. Globaal bekeken, ligt het aandeel jongeren op 45%, het aandeel volwassenen op 35%. Het aandeel ouderen tenslotte schommelt rond de 20%. Deze gemiddelden kunnen sterk verschillen van moskee

tot moskee. Zo doen sommige moskeeën extra inspanningen om jongeren te bereiken wat resulteert in een groter aandeel.

Taal

De eigen taal wordt gebruikt als voertaal naar de gemeenschap. Het Nederlands wordt ingeschakeld als de andere de eigen taal niet spreekt. Wel geven 8 van de moskeeën aan dat er onderling ook Nederlands wordt gesproken en dat het Nederlands wordt ingeschakeld om te communiceren met de jongeren.

Bekommernissen

In de vragenlijst werd met een open vraag nagegaan met welke problemen de moslimgemeenschappen in Limburg geconfronteerd worden. Op verschillende levensdomeinen werden problemen gesignaleerd. We geven een overzicht van de verschillende clusters van problemen en het aantal keer dat deze werden gesignaleerd:

- Te strenge of onduidelijke **wetgeving** die kwaliteitsvolle beleving van islam bemoeilijken of onmogelijk maken (17 keer gesignaleerd): op de eerste plaats gaat het hier om de wettelijke eisen voor het offerfeest (9) en het nog steeds niet erkend zijn van moskeeën (6). Verder werd het probleem van islamitische begraafplaatsen genoemd en de moeilijkheid om verlof te krijgen op religieuze feestdagen.
- **Onderwijs** (14 keer gesignaleerd): hier komt de hoofddoekproblematiek op de eerste plaats (5). Klachten over het niet kunnen dragen van de hoofddoek werden algemeen aangehaald (4x) als ook het niet kunnen dragen van de hoofddoek op de werkvloer (2). Het discrimineren van allochtone leerlingen (3) en de lage doorstroom naar het hoger onderwijs (2). Andere aangehaalde problemen met betrekking tot het onderwijs waren concentratiescholen, afwezigheid op religieuze feestdagen, kwaliteit van moslimscholen en halalvoeding op meerdaagse schooluitstappen.
- **Beeldvorming** rond islam en moslims (10 keer gesignaleerd)
- **Tewerkstelling** (10 keer gesignaleerd): problemen rond discriminatie (5) en het niet kunnen dragen van de hoofddoek (2), het niet kunnen respecteren van rust-en eettijden tijdens vasten, sollicitatieproblemen en het gebrek aan een diverse personeelssamenstelling binnen de overheid
- **Financiering** (7 keer gesignaleerd): de roep om financiële middelen zowel voor de dagdagelijkse werking als voor de subsidiering van activiteiten

4. ORGANISATIE EN WERKING VAN DE LIMBURGSE MOSKEEËN

- Verder kwam het probleem van discriminatie in het algemeen naar voren (5x), infrastructurele problemen (3x), problemen rond huisvesting (2) en problemen rond geloofsopvoeding en islamonderwijs

Verwachtingen naar de overheid

De confrontatie met problemen resulteert in vragen en verwachtingen naar zowel de lokale als provinciale overheid. De meest aangehaalde verwachtingen zijn: meer dialoog, betrokkenheid en samenwerking (consultatie + inspraak), meer ondersteuning (zowel administratief als financieel) en meer openheid.

Treffend is dat zowel de lokale integratiediensten als het Provinciaal Integratiecentrum niet of nauwelijks gekend zijn bij de moskeeën en lokale verenigingen. Als men ze al kent, geeft men aan dat pas onlangs is door de voorbereidende gesprekken naar aanleiding van het islamitisch dialoogplatform.

Foto: Preek tijdens het vrijdaggebed in de Mevlana moskee in Waterschei.